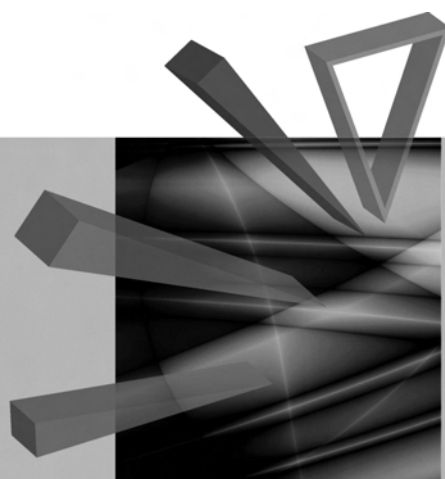

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

244

Problemy rozwoju regionalnego

Redaktorzy naukowi
Elżbieta Sobczak
Andrzej Raszkowski

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Piotr Bury, Beata Filipiak, Tadeusz Grabiński, Anna Malina, Danuta Stawasz,
Edward Stawasz, Eugeniusz Wojciechowski

Redaktor Wydawnictwa: Elżbieta Kożuchowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Aleksandra Śliwka

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon,
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-229-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Malgorzata Markowska, Danuta Strahl: Klasyfikacja dynamiczna europejskiej przestrzeni regionalnej ze względu na poziom identyfikatorów innowacyjności typu Output	15
Marek Szajt: Zmiana pozycji innowacyjnej regionów w rozszerzającej się Unii Europejskiej	29
Elżbieta Izabela Misiewicz: Innowacyjność a rozwój regionalny – model miękki	39
Katarzyna Widera: Analiza porównawcza poziomu innowacyjności regionów	48
Elżbieta Sobczak: Statystyczna analiza pracujących według intensywności działalności B+R w państwach Unii Europejskiej.....	56
Malgorzata Markowska: Klasyfikacja unijnych regionów ze względu na dynamikę charakterystyk innowacyjności (w zakresie Output)	66
Dariusz Głuszczuk: Regionalny system innowacji – ujęcie definicyjne i modelowe (dyskusje na gruncie teorii).....	81
Andrzej Sztando: Ocena systemów wdrażania regionalnych strategii innowacji – raport z badań.....	90
Bartłomiej Jefmański, Malgorzata Markowska: Ocena pozycji polskich regionów ze względu na inteligentną specjalizację w europejskiej przestrzeni z wykorzystaniem klasyfikacji rozmytej.....	102
Anna Beata Kawka: Wpływ jakości kapitału ludzkiego na rozwój regionalny	114
Iwona Skrodzka: Kapitał intelektualny a poziom rozwoju gospodarczego polskich województw – model miękki	124
Malgorzata Juchniewicz, Urszula Tomczyk: Regionalne zróżnicowanie kapitału intelektualnego przedsiębiorstw w Polsce	136
Magdalena Graczyk, Leszek Kaźmierczak-Piwko: Rola ekoinnowacji w procesie zrównoważonego rozwoju regionu	147
Katarzyna Szymańska: Innowacyjność regionu jako narzędzie kształtujące kulturę organizacyjną MSP.....	158
Łukasz Mamica: Wzornictwo przemysłowe jako sektor przemysłów kreatywnych.....	168
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Łańcuchy dostaw w kształtowaniu innowacyjności regionów Polski zachodniej.....	178
Patrycja Zwiech: Znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju województwa zachodniopomorskiego.....	190

Janusz Kornecki, Maciej Kokotek, Arkadiusz Szymański: Wsparcie innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju województwa łódzkiego.....	201
Krzysztof Krukowski, Maciej Zastempowski: Instrumenty finansowe wspierające innowacyjność przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego w świetle badań empirycznych.....	211
Marek Obrębalski: Współczesne problemy polityki regionalnej Unii Europejskiej i Polski.....	218
Bogdan Leszkiewicz: Strategie Unii Europejskiej w zakresie polityki regionalnej.....	228
Tomasz Dorożyński: Polityka spójności Unii Europejskiej a gospodarka lokalna i regionalna.....	236
Ewa Kusideł: Wpływ polityki spójności na konwergencję wewnętrzną w Polsce.....	246
Artur Lipieta, Barbara Pawelek, Roman Huptas: Analiza porównawcza województw Polski ze względu na wykorzystanie środków unijnych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w latach 2007–2010.....	257
Mariusz Wiśniewski: Regionalne zróżnicowanie absorpcji unijnego wsparcia dla polskiej wsi.....	266
Kinga Wasilewska: JESSICA, JEREMIE i JASPERS na rzecz wzrostu gospodarczego.....	278
Alojzy Zalewski: Rynkowe uwarunkowania konkurencji terytorialnej w świetle inwestycji rzeczowych.....	290
Małgorzata Leśniak-Johann: Uwarunkowania konkurencji i współpracy w kontekście rozwoju turystyki na pograniczu dolnośląsko-saksońskim. Zarys problemu.....	300
Emilia Bogacka: Współpraca w zakresie bezpieczeństwa publicznego na obszarze nadgranicznym Polski z Niemcami.....	312
Alina Kulczyk-Dynowska, Katarzyna Przybyła: Karkonoskie parki narodowe (Karkonoski Park Narodowy i Krkonošský Národní Park) a rozwój transgranicznej przestrzeni regionalnej.....	321
Anna Malina, Dorota Mierzwa: Analiza porównawcza sytuacji makroekonomicznej Polski i krajów ościennych w okresie 20 lat przemian gospodarczych.....	330
Zbigniew Piepiora: Występowanie katastrof naturalnych w Europie i międzynarodowa współpraca w zakresie przeciwdziałania ich skutkom.....	342
Jakub Piecuch, Łukasz Paluch: Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju regionów basenu Morza Śródziemnego.....	357
Adam Dąbrowski: Globalizacja a regionalizm.....	366
Krzysztof Malik: Wybrane metody oceny polityki rozwoju regionu.....	374
Dorota Rynio: Regiony problemowe wobec nowego paradygmatu polityki regionalnej w Polsce.....	394

Piotr Rzeńca: Parki tematyczne jako czynnik rozwoju gospodarki. Identyfikacja zjawiska.....	405
Renata Lisowska: Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w regionach zmarginalizowanych na przykładzie województwa łódzkiego.....	416
Aleksandra Koźlak: Transport jako czynnik rozwoju regionalnego	425
Adam Przybyłowski: Inwestycje transportowe w województwie dolnośląskim w aspekcie realizacji strategii zrównoważonego rozwoju	435
Paweł Andrzejczyk: Znaczenie logistyki zwrotnej dla zrównoważonego rozwoju regionu	450
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Wojewódzkie planowanie przestrzenne – istota, możliwości i ograniczenia.....	460
Andrzej Raszkowski: Wybrane aspekty orientacji marketingowej jednostek terytorialnych.....	470
Krzysztof Wiktorowski: Tożsamość regionalna i lokalna jako element zrównoważonego rozwoju regionu zachodniopomorskiego	480
Jan Polski: Efekty zewnętrzne w marketingu urbanistycznym	491
Danuta Stawasz: Regionalne zróżnicowania rozwoju polskich regionów po 10 latach funkcjonowania samorządu terytorialnego	501
Beata Bal-Domańska: Klasyfikacja podregionów Polski szczebla NUTS-3 ze względu na poziom rozwoju gospodarczego	509
Łukasz Mach: Zastosowanie metod wielowymiarowej analizy do oceny potencjału rozwojowego regionów.....	520
Grażyna Karmowska: Porównanie rozwoju subregionów województwa zachodniopomorskiego w latach 1999–2007	530
Ewa Mazur-Wierzbicka: Stymulowanie zrównoważonego rozwoju w regionie zachodniopomorskim przy wykorzystaniu dobrych praktyk.....	542
Maria Kola-Bezka: Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju regionu w świetle wyników badania ankietowego mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego	552
Joanna Kosmaczewska: Przedsiębiorczość jako stymulanta turystycznego rozwoju obszarów wiejskich.....	563
Sandra Misiak: Aktywność zawodowa kobiet w województwie zachodniopomorskim	573
Agnieszka Skowronek-Grądział: Analiza porównawcza obszarów wiejskich w zakresie infrastruktury służącej ochronie środowiska	582
Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Analiza zróżnicowania przestrzennego wydatków na usługi z zakresu oświaty i wychowania w Polsce	594
Anna Majchrzak: Ocena sytuacji finansowej powiatów województwa wielkopolskiego z wykorzystaniem metody Warda	602
Marian Maciejuk: Struktura pomocy publicznej dla przedsiębiorców w Polsce w latach 2006-2009	612

Tomasz Kołakowski: Pomoc publiczna udzielona przez dolnośląskie samorządy podmiotom gospodarczym – dynamika i rodzaje wsparcia.....	623
Andrzej Wasiak: Restrukturyzacja w PKP na przykładzie PKP Energetyka SA	636
Monika Murzyn-Kupisz: Działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego a efekty mnożnikowe w gospodarce lokalnej i regionalnej.....	645
Marcelina Zapotoczna, Joanna Cymerman: Wykorzystanie wielowymiarowej analizy dyskryminacyjnej do grupowania wspólnot mieszkaniowych	658
Agnieszka Kłysik-Uryszek: Działalność eksportowa spółek z udziałem kapitału zagranicznego – regionalne zróżnicowania w Polsce.....	668

Summaries

Malgorzata Markowska, Danuta Strahl: Dynamic classification of the European regional space regarding the level of Output innovation identifiers	28
Marek Szajt: Change in the innovative position of regions in the enlarging European Union.....	38
Elżbieta Izabela Misiewicz: Innovation and regional development – the soft model	47
Katarzyna Widera: Comparative analysis of the level of innovation in regions.....	55
Elżbieta Sobczak: Statistical analysis of workforce by the intensity of R&D activity in EU countries	65
Malgorzata Markowska: EU regions classification by the dynamics of innovation characteristics (regarding Output)	80
Dariusz Głuszczyk: Regional innovation system – the definitive and the model approach (theoretical discussions).....	89
Andrzej Sztando: Assessment of the regional innovation strategies implementation systems – a study report.....	101
Bartłomiej Jefmański, Malgorzata Markowska: The assessment of Polish regions with regard to smart specialization in European space applying fuzzy classification.....	113
Anna Beata Kawka: The influence of human capital quality on regional development.....	123
Iwona Skrodzka: Intellectual capital influence and the level of economic development in Polish regions – the soft model.....	135
Malgorzata Juchniewicz, Urszula Tomczyk: Regional differentiation of enterprise intellectual capital in Poland.....	146
Magdalena Graczyk, Leszek Kaźmierczak-Piwko: The role of eco-innovation in the process of sustainable development of a region.....	157

Katarzyna Szymańska: Region innovativeness as a tool shaping the organisational culture of SMEs.....	167
Lukasz Mamica: Industrial design as a sector of creative industries.....	177
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Supply chain in shaping the innovativeness of Western Poland regions	189
Patrycja Zwiech: The importance of human capital in the development of West Pomeranian Voivodeship	200
Janusz Kornecki, Maciej Kokotek, Arkadiusz Szymański: Support for the innovativeness of small and medium-sized enterprises in the development of Łódź Voivodeship.....	210
Krzysztof Krukowski, Maciej Zastempowski: Financial instruments supporting the innovativeness of Kuyavian-Pomeranian Voivodeship in the light of empirical research	217
Marek Obrębalski: Contemporary problems of the regional policy of the European Union and Poland	227
Bogdan Leszkiewicz: Strategies of the European Union regional policy	235
Tomasz Dorożyński: The role of EU cohesion policy in regional and local economy.....	245
Ewa Kusidel: The impact of the cohesion policy on the internal convergence in Poland	256
Artur Lipieta, Barbara Pawelek, Roman Huptas: Comparative analysis of Polish Nuts 2 level regions from the point of view of the level of using European funds from the European Regional Development Fund for the period between January 2007 and June 2010	265
Mariusz Wiśniewski: Regional diversification of EU support absorption for Polish rural areas.....	277
Kinga Wasilewska: JESSICA, JEREMIE and JASPERS for economic growth.....	289
Alojzy Zalewski: Market determinants of territorial competition in the light of material investments.....	299
Małgorzata Leśniak-Johann: Conditions of the cooperation and competition in tourism in Saxony–Lower Silesian borderland. Selected problems.....	311
Emilia Bogacka: Cooperation in the area of public safety in the Poland–Germany borderland.....	320
Alina Kulczyk-Dynowska, Katarzyna Przybyła: Giant Mountains national parks (KPN and KRNAP) and the development of cross-border regional space	329
Anna Malina, Dorota Mierzwa: A comparative analysis of macroeconomic situation in Poland and neighbouring countries in the 20-year period of structural changes	341
Zbigniew Piepiora: The occurrence of natural disasters in Europe and the international cooperation in the field of counteracting their results	356

Jakub Piecuch, Łukasz Paluch: Determinants of social and economic development of the Mediterranean basin regions.....	365
Adam Dąbrowski: Globalization and regionalization.....	373
Krzysztof Malik: Chosen methods of regional development policy evaluation	393
Dorota Rynio: Problem regions in the face of a new paradigm of the regional policy in Poland	404
Piotr Rzeńca: Theme parks as a factor in the development of economy. An identification of the phenomenon	415
Renata Lisowska: The determinants of SME growth in marginalized regions illustrated with the example of Łódź Voivodeship	424
Aleksandra Koźlak: Transport as a factor of regional development	434
Adam Przybyłowski: Transport investments in Lower Silesian Voivodeship in the context of sustainable development strategy	449
Paweł Andrzejczyk: The significance of reverse logistics for balanced region development.....	459
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Voivodeship spatial planning – the essence, opportunities and constraints	469
Andrzej Raszkowski: Selected aspects of the marketing orientation of territorial units	479
Krzysztof Wiktorowski: Regional and local identity as an element of sustainable development of the West Pomeranian region.....	490
Jan Polski: External effects in urban marketing.....	500
Danuta Stawasz: Regional differences in the development of Polish regions after the establishment of territorial self-government	508
Beata Bal-Domańska: Classification of Polish sub-regions (NUTS-3) by economic development level	519
Łukasz Mach: Application of the methods of multidimensional comparative analysis as a basis for parameters assignment of development potential of regions.....	529
Grażyna Karmowska: A comparison of the development of the subregions of West Pomeranian Voivodeship in 1999-2007.....	541
Ewa Mazur-Wierzbicka: Stimulating sustainable development in West Pomeranian Voivodeship by using good practices.....	551
Maria Kola-Bezka: Entrepreneurship as a factor of regional development on the basis of the survey results of the residents of Kuyavian-Pomeranian Voivodeship	562
Joanna Kosmaczewska: Entrepreneurship as a stimulus to tourism development in rural areas	572
Sandra Misiak: Professional activity of women in West Pomeranian Voivodeship.....	581
Agnieszka Skowronek-Grądziel: A comparative analysis of rural areas in the field of environment protection infrastructure	593

Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Analysis of spatial differentiation of expenditure on education in Poland.....	601
Anna Majchrzak: Financial standing of counties in Greater Poland Voivodeship assessed with Ward's method.....	611
Marian Maciejuk: The structure of public aid for entrepreneurs in Poland in the period 2006-2009.....	622
Tomasz Kołakowski: Public aid granted to economic entities by Lower Silesian self-governments – dynamics and types of support.....	635
Andrzej Wasiak: Restructuring in PKP illustrated by the case of PKP Energetyka SA.....	644
Monika Murzyn-Kupisz: Activities aimed at preservation of cultural heritage and multiplier effects in the local and regional economy.....	657
Marcelina Zapotoczna, Joanna Cymerman: Using the multidimensional discriminant analysis for grouping housing cooperatives.....	667
Agnieszka Kłysik-Uryszek: Export activity of companies with foreign capital – regional differences in Poland.....	677

Małgorzata Leśniak-Johann

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu

UWARUNKOWANIA KONKURENCJI I WSPÓŁPRACY W KONTEKŚCIE ROZWOJU TURYSTYKI NA POGRANICZU DOLNOŚLĄSKO-SAKSOŃSKIM. ZARYS PROBLEMU

Streszczenie: Turystyka jest branżą, która w najbliższych latach ma szansę na dynamiczny rozwój na pograniczu polsko-niemieckim. Tym samym jest to potencjalnie dziedzina konkurencji w najbliższych latach. Wychodząc z tego założenia, w artykule przeanalizowano najważniejsze uwarunkowania kooperacji (tj. konkurencji i współpracy) w kontekście rozwoju turystyki na obszarze pogranicza polsko-niemieckiego na odcinku Dolny Śląsk – Saksonia. Pod uwagę wzięto uwarunkowania polityczne, społeczne i ekonomiczne ostatnich lat.

Słowa kluczowe: pogranicze polsko-niemieckie, rozwój turystyki, kooperacja

1. Wstęp

Obszar pogranicza dolnośląsko-saksońskiego należy do podobnych funkcjonalnie regionów. Z początkiem lat 90. XX wieku oraz po wejściu Polski do Unii Europejskiej pojawiły się nowe uwarunkowania kontaktów polsko-niemieckich, zwłaszcza w obszarach pogranicza, gdzie z racji bliskości geograficznej relacje te są bardziej intensywne. W świetle licznych przykładów współpracy polsko-niemieckiej na tych obszarach, głównie w sferze społecznej, kulturalnej, rzadziej gospodarczej, zasadne wydaje się postawienie pytanie, jaki typ relacji sąsiedzkich przeważa pomiędzy sąsiadami zza Odry i Nisy Łużyckiej? Niektórzy badacze twierdzą, że „...pytanie, czy chodzi o partnerstwo czy konkurencję, jest czystą kokieterią. Mamy do czynienia i z jednym, i z drugim. Decydująca jest właściwa proporcja” [Büttner 2002, s. 82].

Podjęto próbę ustalenia dominującego typu relacji sąsiedzkich oraz proporcji poszczególnych z nich na pograniczu. Do realizacji postawionego celu wykorzystano badania ankietowe przeprowadzone wśród wóldarzy samorządów powiatowych i gminny w polsko-niemieckiej strefie przygranicznej.

Badania wykazały, że dziedziną, która w największym stopniu będzie kształtować rozwój lokalny na obszarze polskiej i niemieckiej części pogranicza, jest turystyka. Tym samym jest to potencjalne pole konkurencji w najbliższych latach.

Przeanalizowano zatem najważniejsze uwarunkowania konkurencji i współpracy (tj. koopetycji) w kontekście rozwoju turystyki na obszarze pogranicza polsko-niemieckiego na odcinku Dolny Śląsk – Saksonia. W opracowaniu podjęto problematykę koopetycji w ujęciu jednostek przestrzennych szczebla lokalnego.

Zidentyfikowano najważniejsze uwarunkowania konkurencji i współpracy w kontekście rozwoju turystyki na pograniczu dolnośląsko-saksońskim. Za najważniejsze uwarunkowania konkurencji przyjęto różnicę cen produktów i usług jako punkt wyjścia do rozwoju turystyki handlowej na pograniczu oraz uwarunkowania społeczne związane ze zmieniającą się strukturą demograficzną ludności na obszarze, a tym samym możliwością rozwoju usług turystycznych z zakresu turystyki medycznej oraz uzdrowiskowej.

Wśród uwarunkowań współpracy pod uwagę wzięto warunki polityczne związane ze zmianą funkcji granicy jako bariery w kontaktach i przepływach ludzi, towarów i usług oraz możliwości i wykorzystanie funduszy zewnętrznych na wspólne projekty transgraniczne, w tym także turystyczne. Renta położenia została przedstawiona jako czynnik współpracy i konkurencji na pograniczu.

2. Koopetycja – ujęcie teoretyczne

Koopetycja (ang. *Coopetition* – połączenie słów *competition* i *cooperation*) jest bardzo ważnym aspektem procesów globalizacji. Jest to równoczesne zjawisko konkurencji i kooperacji pomiędzy rywalami w toczącym się międzynarodowym, międzyregionalnym i lokalnym współzawodnictwie. Koopetycja jako zjawisko została po raz pierwszy zdefiniowana przez Raymonda Noorda, założyciela Novell w latach 80. [Luo 2007, s. 129], który uważał, że jest to ważna filozofia lub strategia, która wykracza poza konwencjonalne reguły konkurencji i współpracy, w celu osiągnięcia korzyści wynikających z obu [Brandenburger, Nalebuff 1996].

Ważnym aspektem koopetycji jest korzystanie ze wspólnych zasobów materialnych i niematerialnych w celu osiągnięcia indywidualnych korzyści [Luo 2004]. W branży turystycznej do takich wspólnych zasobów należeć mogą np.: dobra naturalne, zagospodarowanie turystyczne, ogólnodostępne obiekty turystyki kulturowej, jakość środowiska naturalnego, infrastruktura podstawowa itp. [Zontek, Lipianian-Zontek 2010].

Koopetycja jest drogą dla przedsiębiorstw i innych podmiotów, w tym samorządów, do osiągnięcia przewagi konkurencyjnej dzięki specyficznym zasobom, umiejętnościom i pozycji rynkowej czy międzyregionalnej, przy równoczesnym podjęciu próby zintegrowania silnych stron z atutami konkurentów, dostawców, klientów i innych partnerów gospodarczych [Jankowska 2009].

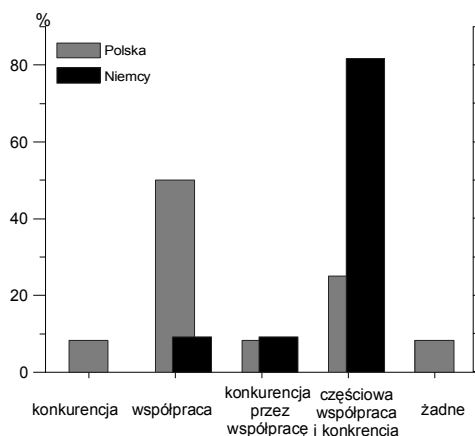
3. Relacje konkurencji i współpracy na pograniczu dolnośląsko-saksońskim

Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych podjęto próbę określenia typu relacji sąsiedzkich, tj. współpracy i konkurencji, oraz proporcji poszczególnych z nich w powiatach i gminach w polsko-niemieckiej strefie przygranicznej.

Badania ankietowe przeprowadzono wśród przedstawicieli samorządu lokalnego szczebla powiatu po stronie niemieckiej oraz powiatu i gminy po stronie polskiej, przed wejściem Polski do Unii Europejskiej [Leśniak 2006]. Etap badań właściwych przeprowadzono w okresie od kwietnia 2003 do lutego 2004 roku. Kwestionariusz ankietowy zbudowano tak, aby uzyskać informacje dotyczące pięciu głównych zagadnień: oceny pozytywnych i negatywnych czynników wpływających na rozwój społeczno-gospodarczy obszarów, oceny działań władz różnego szczebla (od krajowych, regionalnych do euroregionalnych) w kontekście tegoż rozwoju, oceny stosunków polsko-niemieckich w kategorii partner czy konkurent, identyfikacji dziedzin gospodarczych bardziej konkurencyjnych na terenie swojej gminy/powiatu niż u sąsiada po drugiej stronie Odry i Nysy Łużyckiej, a także odwrotnie. Uzyskano też informacje nt. dziedzin, które mają szansę rozwijać się w powiecie lub gminie w najbliższych latach, oceny działania władz lokalnych w zakresie aktywizacji społeczno-gospodarczej powiatu czy gminy (przynależność do różnego rodzaju stowarzyszeń, współpraca międzynarodowa). W rezultacie na wysłane do starostw powiatowych 34 ankiety otrzymano 26 wypełnionych, co stanowi prawie 77% całości. Obecnie prowadzone są przez autorkę badania porównawcze, mające na celu ocenę dynamiki zmian w tym zakresie kilka lat po wejściu Polski do Unii Europejskiej.

Istnieje wyraźna różnica w postrzeganiu relacji przez polskie i niemieckie powiaty. Ponad połowa przedstawicieli polskich powiatów określiła swoje relacje z partnerem po drugiej stronie Odry i Nysy Łużyckiej jako „przewaga współpracy”, 10% z nich deklaruje dominację konkurencji. Ponad 82% powiatów niemieckich swoje relacje z Polakami określa jako częściową współpracę, natomiast konkurencję w zasadniczych kwestiach gospodarczych, co można opisać jako kooperację (rys. 1).

Dominującym typem relacji sąsiedzkich w odbiorze dolnośląskich powiatów przygranicznych jest współpraca. Nie ma natomiast istotnego statystycznie związku pomiędzy liczbą partnerstw formalnych a deklaracją tego typu relacji sąsiedzkich, ale jest widoczna zależność z wyborem opcji pośredniej (współpraca, a w kwestiach gospodarczych konkurencja), wskazywanej przede wszystkim przez powiaty saksońskie ($r = 0,722$). Znakiem tego zawieranie licznych umów partnerskich jest drogą wypracowania korzystnych dla siebie rozwiązań – w momencie, kiedy są one realne. Istnieją jednak sfery społeczno-gospodarcze, w których współpracujący ze sobą stają się konkurentami.

Rys. 1. Typ relacji przestrzennych między powiatami w polsko-niemieckiej strefie przygranicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Dolnośląskie gminy nie potwierdzają wskazań powiatów w tej materii. Większość z nich zauważa, że kontakty z partnerem zza Odry i Nysy Łużyckiej można scharakteryzować jako współpracę, przy jednoczesnej konkurencji w strategicznych kwestiach gospodarczych (56%).

4. Płaszczyzny konkurencyjności na pograniczu dolnośląsko-saksońskim

W kolejnym etapie badań podjęto próbę określenia płaszczyzn społeczno-gospodarczych, w których poszczególne obszary pogranicza – polskie i niemieckie mają przewagi konkurencyjne. Na tym tle interesujące jest, czy istnieją takie sfery życia społeczno-gospodarczego, w których obydwie strony deklarują przewagę, czyli potencjalne dziedziny wzmożonej konkurencji¹.

Z badań wynika, że saksońska przewaga konkurencyjna dotyczy poziomu oferowanych usług medycznych, finansowych, transportowych oraz rozwoju zagospodarowania turystycznego. Przewagi konkurencyjne dolnośląskich powiatów strefy przygranicznej to: ceny usług turystycznych, ceny usług medycznych oraz rolnictwo ekologiczne i produkcja zdrowej żywności.

W przestrzeni widać zbieżność deklarowanych przewag konkurencyjnych z położeniem na ważnych szlakach komunikacyjnych (usługi transportowe), z obecno-

¹ Ankietowani określili do pięciu dziedzin społeczno-gospodarczych, w których ich zdaniem są bardziej konkurencyjni w stosunku do sąsiada zza Odry i Nysy Łużyckiej, i odwrotnie, tj. do pięciu takich, w których przewagę posiada sąsiad. Następnie ocenili w skali 1–5 stopień przewagi (1 – największa przewaga, 5 – najmniejsza spośród wybranych).

ścią większych przejść granicznych czy ośrodków miejskich (handel, usługi bytowe, medyczne) czy z warunkami naturalnymi (turystyka, rolnictwo ekologiczne i produkcja zdrowej żywności).

Z przeprowadzonych analiz wynika, że zarówno po jednej, jak i drugiej stronie granicy przewaga konkurencyjna leży w sferze rozwoju turystyki. Jest to potencjalna sfery konkurencji pomiędzy dolnośląskimi i saksońskimi powiatami i gminami na pograniczu.

5. Atrakcyjność turystyczna na pograniczu saksońsko-dolnośląskim

Obszar pogranicza dolnośląsko-saksońskiego jest atrakcyjny turystycznie. Wśród najbardziej atrakcyjnych regionów turystycznych Saksonii leżących w obszarze oddziaływania granicy można wymienić: obszar Pojezierza Łużyckiego (*Lausitzer Seenland*), Górnołużycką Krainę Stawów i Wrzosowisk (*Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft*), Górnołużycki Obszar Górski (*Oberlausitzer Bergland*), Góry Żytawskie (*Zittauer Gebirge*) oraz Kraj Nadodrzański (*Neisseland*). Dominuje tutaj turystyka poznawcza (przyrodnicza, geoturystyka, turystyka kulturowa, etniczna, krajoznawcza), wypoczynkowa (agroturystyka) oraz kwalifikowana (piesza, rowerowa, wodna).

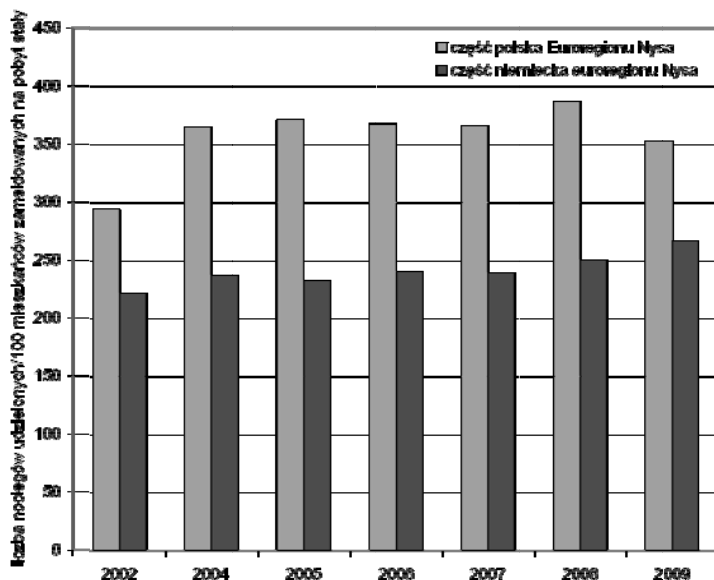
Regiony turystyczne przygranicza dolnośląskiego to bezpośrednio leżący przy granicy obszar Borów Dolnośląskich oraz dalej położona część Sudetów Zachodnich (Góry Izerskie z pogórzem oraz Karkonosze wraz z pogórzem). Dominuje tutaj turystyka poznawcza (przyrodnicza, kulturowa, krajoznawcza), wypoczynkowa (agroturystyka, turystyka handlowa), kwalifikowana (piesza, rowerowa, wodna, jeździecka), zdrowotna (uzdrowiskowa, spa i wellness, turystyka medyczna).

Jest to obszar z dosyć dobrze rozbudowaną infrastrukturą turystyczną, zwłaszcza po stronie niemieckiej, bogaty w szlaki turystyczne.

Do atrakcji turystycznych o znaczeniu międzynarodowym (w tym transgranicznym) należą szlaki, które od wieków łączyły Dolny Śląsk i Saksonię – Via Sacra i Via Regia. Na szlakach tych od XII wieku powstawały liczne miasta, a dziś stanowią ważną atrakcję turystyczną na obszarze.

Wyrazem atrakcyjności turystycznej obszaru jest intensywność ruchu turystycznego. Generalnie polskie powiaty Euroregionu Nysa charakteryzują się prawie o 30% większą intensywnością ruchu turystycznego niż powiaty Saksonii. Zasadniczo jednak wartości średnie są zawyżane przez powiat jeleniogórski. Odmienne wygląda sytuacja w strefie przygranicznej (tj. powiat Goerlitz, zgorzelecki, bolesławiecki i lubański). Również dynamika zmian ruchu turystycznego mierzona wskaźnikiem Charvata jest dużo bardziej korzystna po stronie polskiej, największy wzrost notowany był w okresie w okresie 2002–2004 (rys. 2).

Powiaty przygraniczne Saksonii charakteryzują się dosyć wysokimi wskaźnikami funkcji turystycznej (miejsca noclegowe na 100 ludności zameldowanej na pobyt stały), w powiecie Goerlitz (3,3) prawie trzykrotnie więcej niż w sąsiednim powiecie

Rys. 2. Zmiany wskaźnika Charvata (liczba noclegów udzielonych/100 mieszkańców zameldowanych na pobyt stały) w latach 2002–2009 na obszarze polskie i niemieckiej części Euroregionu Nysa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

zgorzeleckim (1). Polskie powiaty przygraniczne (zgorzelecki, bolesławiecki) należą do miejsc odwiedzanych zwłaszcza w celach handlowych przez mieszkańców Niemiec, są to pobyty jednodniowe, zatem nie jest tu priorytetem inwestowanie w bazę noclegową. Wyjątkiem w tej materii jest powiat lubański, który plasuje się w czołówce powiatów polskich Euroregionu Nysa pod względem intensywności ruchu turystycznego, co wynika z jego atrakcyjności i zagospodarowania turystycznego. Dominuje tutaj turystyka w celach krajoznawczych, biznesowych (Zamek Czocho) oraz wypoczynkowych, co naturalnie wiąże się z dłuższymi pobytami, wymagającymi korzystania z obiektów zakwaterowania.

6. Renta położenia pogranicza dolnośląsko-saksońskiego jako czynnik współpracy i konkurencji na obszarze

Obszary pogranicza dolnośląsko-saksońskiego mają bardzo korzystne położenie geopolityczne w centralnej części kontynentu. Na korzyść działa rozbudowana i sukcesywnie remontowana sieć infrastruktury technicznej².

² Przez tereny te przebiega Transeuropejski Korytarz Transportowy nr III Berlin/Dresden – Cottbus – Wrocław – Katowice – Kraków – Kijów (E36, E40), który stanowi część systemu dróg krajowych po stronie niemieckiej A13/A15, po stronie polskiej autostrady A4 – A12. Przez południową część

Dostępność komunikacyjną, zwłaszcza saksońskiej części pogranicza, poprawia obecność lotnisk o znaczeniu regionalnym oraz międzynarodowym (Berlin, Drezno, Lipsk, Wrocław, Poznań).

O rzeczywistym poziomie współpracy w zakresie turystyki mogą świadczyć bezpośrednie połączenia autobusowe w dolnośląsko-saksońskim obszarze transgranicznym, których funkcjonuje tu zaledwie dwa: *Stadtbus* „P” Zgorzelec – Goerlitz oraz linia 99 Zgorzelec – Goerlitz. Jest to niewystarczające w stosunku do potencjału. Wskazuje to jednak na pewien stopień zachowawczości w tej materii. Dla porównania, na pograniczu woj. zachodniopomorskiego i Meklemburgii Pomorza Przedniego funkcjonuje pięć bezpośrednich połączeń³. Połączenia transgraniczne na granicy polsko-niemieckiej są najslabiej rozwinięte w stosunku do połączeń na pozostałych granicach Niemiec. Najbardziej rozwinięta sieć istnieje na granicy niemiecko-austriackiej (20 połączeń), niemiecko-holenderskiej (18), niemiecko-luksemburskiej (10) [Ahrens, Schöne 2008].

7. Uwarunkowania polityczne – zmiana funkcji granicy polsko-niemieckiej w latach 1945–2010 jako uwarunkowanie współpracy w kontekście turystyki

Istotny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy, w tym również turystyki, w obszarze pogranicza polsko-niemieckiego ma czynnik polityczny w postaci zmiany funkcji granicy państwowej z bariery ograniczającej kontakty, w granicę przepuszczalną. S. Ciok [2004] wyróżnił cztery etapy ewolucji funkcji granicy polsko-niemieckiej: od nieprzepuszczalnej do całkowicie przepuszczalnej jako wynik najdalej posuniętej integracji po obu stronach granicy.

Obecny kształt granicy polsko-niemieckiej został ustalony na konferencji w Poczdamie (17 lipca – 2 sierpnia 1945)⁴. Doprowadziło to do przerwania powiązań w spójnym regionie funkcjonalno-przestrzennym, co nie wiązało się ze stworzeniem nowych, a tym samym było przyczyną pogłębiającej się peryferyzacji ekonomicznej tych obszarów.

Potwierdzenie układu granicznego w nowych realiach politycznych nastąpiło w 1991 roku. Otwarcie granicy było korzystne dla pozycji konkurencyjnej obszarów

Saksonii przebiegać będzie korytarz europejski nr IV Dresden/Nürnberg – Praga – Wiedeń – Budapeszt i dalej do Istambułu (E55), którego częścią staną się planowane autostrady B170, A17 o znaczeniu europejskim, w tym dwa o przebiegu równoleżnikowym i jeden południkowy. Zachodnia część województwa dolnośląskiego znajduje się w oddziaływaniu korytarza dodatkowego, stanowiącego część planowanej autostrady A3.

³ Linie U14/9 Ahlbeck – Świnoujście (Verknüpfungspunkt), Pasewalk – Szczecin, Police – Löcknitz, Linie 470 Schwedt – Szczecin, Linie 492 Schwedt – Krajnik Dolny.

⁴ Do wytyczenia szczegółowej granicy w terenie przystąpiono po utworzeniu NRD oraz podpisaniu układu zgorzeleckiego z 6 lipca 1950 roku. Akt demarkacyjny podpisano jednak dopiero 27 stycznia 1951 roku we Frankfurcie nad Odrą (tzw. akt frankfurcki).

pogranicza. Wartością dodaną było niewątpliwie ożywienie życia gospodarczego oraz rozwój współpracy transgranicznej.

Od 1 maja 2004 roku Polska jest pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej. Od 21 grudnia 2007, po spełnieniu kryteriów i wejściu Polski do strefy z Schengen, granica w sensie formalnym została zniwelowana. Daje to możliwość funkcjonowania w nowych realiach, z coraz dalej posuniętą integracją obszarów pogranicza dolnośląsko-saksońskiego, a w kontekście turystyki i ruchu turystycznego wolny, nieograniczony formalnie przepływ ludzi.

8. Dostępność funduszy wsparcia w obszarach pogranicza polsko-niemieckiego jako czynnik współpracy

Dysproporcje dostępności do funduszy wsparcia pomiędzy saksońskim i dolnośląskim przygraniczem są jedną z przyczyn różnicy potencjałów ekonomicznych obszarów po obu stronach granicy.

Obszary saksońskie od początku lat 90. mogły liczyć na o wiele większe wsparcie finansowe niż obszary dolnośląskie. Środki przeznaczone były na wsparcie sektora MŚP, wzmocnienie innowacyjności w regionie, rozwój sektora B&R, rozwój infrastruktury, gospodarkę mieszkaniową, rynek pracy oraz ochronę środowiska. Wśród programów pomocowych dla „nowych krajów związkowych” można wymienić:

- Wspólny Program Rozwoju Wschodu (*Gemeinschaftswerk Aufschwung – Ost*) – 83,5 mld DM [Boss 1991] dla landów wschodnich w latach 1990–1991,
- pakt solidarnościowy I (1995–2004) i II (2005–2019) (*Solidarpakt I, II*), z którego finansowano program federalny „odbudowy wschodu” („*Aufbau Ost*”)⁵. Dla Saksonii na lata 2005–2019 przeznaczone jest 27 mld euro.

Obszary przygraniczne, ze względu na peryferyjne położenie i wynikające z tego faktu konsekwencje gospodarcze, stały się podmiotem szczególnego wsparcia Komisji Europejskiej w ramach Inicjatywy Wspólnotowej Interreg (do 2006 roku) oraz w ramach celu 3 – Europejska Wspólnota Terytorialna (2007–2013). W latach 2004–2006 alokacja środków w ramach Interreg IIIA na granicę zachodnią Polska – Wolny Kraj Saksonia wynosiła 26,6 mln euro, natomiast na lata 2007–2013 na realizację programów celu 3 Europejska Współpraca Transgraniczna Polska – Saksonia alokacja środków z EFRR to 105,111 mln euro. Alokacja strony polskiej z EFRR jako wkład do programu wynosi 70,06 mln euro i jest to alokacja dużo wyższa niż po stronie saksońskiej (tu nie przekracza 40 mln euro).

Podstawowym warunkiem uzyskania wsparcia w ramach IW Interreg IIIA było posiadanie partnera z kraju sąsiedniego oraz wykazanie tzw. efektu transgranicznego

⁵ Celem programu jest [Jahresbericht... 2004]: koncentracja na uzupełnieniu i rozwoju potencjału regionów i łańcucha wartości dodanej, wspieranie regionalnych mocnych stron i ich dalszy rozwój, wzmocnienie współpracy pomiędzy landami, stworzenie sieci powiązań między różnymi podmiotami.

go, co w praktyce okazało się trudne ze względu na brak precyzji w jego zdefiniowaniu na poziomie odpowiednich europejskich aktów prawnych. W obecnej perspektywie finansowej (2007–2013) zostały wprowadzone przepisy, których zadaniem było dookreślenie warunków, jakie musi spełniać przedsięwzięcie, aby było uznane za transgraniczne, tj. projekty muszą obejmować beneficjentów z co najmniej dwóch państw, którzy współpracują na co najmniej dwa z wymienionych sposobów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel i wspólne finansowanie. Ma to wpłynąć na efektywność kreowanych powiązań transgranicznych [Dołzbłasz, Raczyk 2010].

Ze środków z EFRR przeznaczonych na współpracę transgraniczną w Euroregionie Nysa realizowano głównie projekty z zakresu infrastruktury społecznej, budowy dróg regionalnych i lokalnych, inwestycji majątkowych w turystyce, oczyszczalnie ścieków, infrastruktury turystycznej, projekty promocyjne (promocja atrakcji turystycznych) i inne [Dołzbłasz, Raczyk 2010]. Wśród transgranicznych projektów turystycznych realizowanych w ramach IW Interreg IIIA należy wskazać projekt stworzenia produktu turystycznego „Euroregion Nysa – region urlopowy (Ferienregion)” oraz rozbudowy sieci transgranicznych szlaków rowerowych na obszarze Euroregionu Nysa – Magistrała ER 6 „Dolina Bobru” wraz z łącznikami.

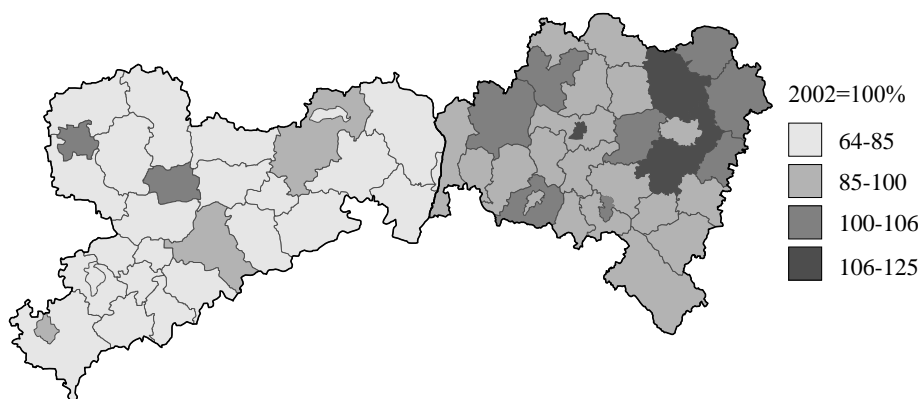
9. Uwarunkowania społeczne konkurencji

Uwarunkowania współpracy w zakresie turystyki obejmują bardzo ważne zagadnienia społeczne, zwłaszcza dla obszaru, jakim jest pogranicze Polski i Niemiec, w tym także na odcinku Dolny Śląsk – Saksonia. Ogromne znaczenie mają tutaj procesy wyludniania się obszarów peryferyjnych obydwu państw oraz zmiany w strukturze demograficznej powiatów. Jest to czynnik warunkujący popyt na usługi z zakresu turystyki medycznej, uzdrowiskowej po dolnośląskiej stronie pogranicza.

Największy odpływ ludności na obszarze nastąpił w pierwszych 12 latach po zjednoczeniu Niemiec. W latach 1990–2002 jeden z największych spadków liczby ludności wśród regionów wschodnioniemieckich zanotowała Saksonia. Coroczny, jednostajny ubytek w 2002 osiągnął około 7% poziomu wyjściowego z 1990, a więc wartości rzędu prawie 325 tys. [Leśniak 2006].

Spadek ludności w powiatach wschodnioniemieckich odbywał się na rzecz obszarów starych krajów związkowych, przy czym największe natężenie migracji to okres pierwszych kilku miesięcy po zjednoczeniu Niemiec [Alecke, Untied 2001]. Nieco mniejszy spadek liczby ludności w latach 1990–2002 zanotowano w powiatach zachodniego przygranicza Polski. Związany jest on głównie z obszarami o ukształtowanej strukturze depopulacyjnej (Sudety, przygranicze dolnośląskie).

Do 2020 roku prognozowane są dalsze spadki liczby ludności wynikające z utrzymującego się odpływu ludności oraz ujemnego bilansu ruchu naturalnego. Widocznie wyższe ubytki ludności przewidywane są dla strefy przygranicznej Saksonii (rys. 3).

Rys. 3. Prognoza liczby ludności do 2020 roku (2002=100%) na pograniczu Dolnego Śląska i Saksonii

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Statistisches Bundesamt Deutschland.

Niekorzystne procesy demograficzne prowadzą do utrwalania regresywnej struktury demograficznej, w której coraz większy udział ma ludność w wieku powyżej 60 roku życia. Jest to widoczne zwłaszcza po stronie saksońskiej (powiat Goerlitz, Bautzen), gdzie wskaźnik obciążenia ludnością starszą jest prawie dwukrotnie wyższy niż w powiatach podregionu jeleniogórsko-wałbrzyskiego i wynosi 53,5%. Oznacza to, że na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają 53 osoby w wieku poprodukcyjnym.

Regresywna struktura demograficzna daje potencjalnie szansę rozwoju i większy popyt na usługi turystyki medycznej oraz turystyki osób starszych, co może mieć duże znaczenie zwłaszcza na Dolnym Śląsku.

10. Różnice poziomów dochodów oraz cen towarów po obu stronach granicy jako czynnik konkurencji

Różnice w dochodach i cenach towarów po stronie polskiej i niemieckiej stały się podstawą dynamicznego handlu detalicznego i tzw. turystyki handlowej w polskiej strefie przygranicznej.

W roku 2009 średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w saksońskiej części Euroregionu Nysa wynosiło 2489 euro i było ponadtrzykrotnie wyższe niż w powiatach województwa dolnośląskiego (813 euro) [*Ceny...* 2010]⁶. Siła nabywcza przeciętnego wynagrodzenia brutto, w zależności od grupy towarowej, jest 2–3 razy wyższa niż na Dolnym Śląsku⁷ [*Ceny...* 2010].

⁶ Dochody podano po przeliczeniu na podstawie średniego NBP w 2009 r. 1 euro = 4,01 zł.

⁷ Siła nabywcza obliczona została na podstawie przeciętnego wynagrodzenia brutto w podmiotach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, oraz w jednostkach sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących po stronie saksońskiej,

Różnice w cenach towarów i usług pomiędzy polską i niemiecką stroną Euroregionu Nysa są miejscami znaczne i w większości grup towarowych bardziej korzystne w Polsce. Wyjątkiem są grupy towarów alkoholowych, tłuszcze oraz niektóre towary elektroniczne czy kosmetyki. W części polskiej najniższe ceny dotyczyły m.in. żywności (nabiał, pieczywo, mięso, warzywa, owoce), benzyny, opłat z tytułu poboru wody, usług noclegowych w hotelu oraz usług szewskich, fryzjerskich, stomatologicznych a także usług domów socjalnych dla osób starszych, żłobków i przedszkoli [*Ceny...* 2010].

Wpływy z handlu przygranicznego i świadczenia drobnych usług od początku lat 90. XX wieku to główne źródło dochodów budżetów gmin, powiatów i miejscowej ludności. W początkowym okresie funkcjonowania przygranicznych bazarów było to narzędzie łagodzenia negatywnych skutków procesów transformacji, dające miejsca pracy miejscowej ludności. W ostatnich latach zaobserwowano spadek znaczenia handlu przygranicznego w formie bazarowej na obszarach polskiej strefy przygranicznej. Wynika to m.in. z niskiego standardu sprzedaży na targowiskach, co częściowo wykorzystywane jest przez samorządy i przedsiębiorców niemieckich, którzy w miastach w niewielkim oddaleniu od granicy budują centra handlowe oferujące dobre jakościowo produkty po promocyjnych cenach. Przejmują tym samym pewną część klientów, również polskich.

11. Podsumowanie

Turystyka jest branżą, która w najbliższych latach ma szansę na dynamiczny rozwój na pograniczu polsko-niemieckim. Dolnośląskie gminy i powiaty niewątpliwie wciąż jeszcze posiadają cenową przewagę konkurencyjną w zakresie oferowanych usług turystycznych, niemieckie samorządy (terytorialne i gospodarcze) z pewnością są lepiej przygotowane organizacyjnie, marketingowo. Wyzwania dla organizatorów turystyki, jakie wynikają z uwarunkowań społecznych, ekonomicznych czy politycznych obecnych na pograniczu, będą dotyczyły w najbliższych latach: wzrostu znaczenia produktów i ofert turystycznych dla segmentu ludzi starszych (tzw. *silver tourism*), a także dalszego ulepszania produktów turystyki zdrowotnej, agroturystyki oraz turystyki etnicznej (Łużyczanie).

Literatura

- Ahrens G.A., Schöne M. [2008], *Cooperative Approaches to Integrated Cross-Border Transport Planning on a Regional Level, Handbook*, Federal Ministry of Economics and Technology, Dresden.
- Alecke B., Untied G. [2001], *Migration aus den EU - Beitrittsländern Polen und Tschechien in die Europäische Union. Potential und regionale Verteilung*, (in) *EU - Osterweiterung und deutsche Grenzregionen. Strukturpolitik und Raumplanung in den Regionen an der mitteleuropäischen EU - Außengrenze zur Vorbereitung auf die EU - Osterweiterung*, Hrsg. J. Riedel, G. Untiedt, Ifo Dresden Studien, 28/II, Dresden, s. 317–384.

- Boss A. [1991], *Subventionen in den neuen Bundesländern*, „Weltwirtschaft“ nr 1, s. 67–75.
- Brandenburger A.M., Nalebuff B.J. [1996], *Co-opetition*, Doubleday Currency, New York.
- Büttner S. [2002], *Polacy i Niemcy: partnerzy czy konkurenci w Europie*, [w:] *Polska i Niemcy w zmieniającym się świecie. Z dyskusji X Forum Polsko-Niemieckiego*, red. R.M. Mazur, J. Forbrig, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa, s. 81–100.
- Ciok S. [2004], *Pogranicze polsko-niemieckie. Problemy współpracy transgranicznej*, Acta Universitatis Wratislaviensis nr 2603, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Ceny w Euroregionie Nysa w 2010 roku*, GUS, Wrocław 2010.
- Dołzbłasz S., Raczyk A. [2010], *Współpraca transgraniczna w Polsce po akcesji do UE*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Jahresbericht der Bundesregierung zum Stand der Deutschen Einheit*, 2004 (dostępne na http://www.bmvs.de/Anlage/original_21437/Jahresbericht-2004-zum-Stand-der-Deutschen-Einheit.pdf [5.01.2006]).
- Jankowska B. [2009], *Konkurencja czy kooperacja?*, „Ekonomista” nr 1, s. 78.
- Leśniak M. [2006], *Konkurencyjność obszarów pogranicza polsko-niemieckiego*, praca doktorska napisana w Zakładzie Zagospodarowania Przestrzennego, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski (maszynopis).
- Luo Y. [2004], *Coopetition in international business*, Copenhagen Business School Press.
- Luo Y. [2007], *A coopetition perspective of global competition*, „Journal of World Business” no. 42, s. 129–144.
- Zontek Z., Lipianian-Zontek E. [2010], *Kooperacja formą współpracy konkurujących przedsiębiorstw turystycznych*, [w:] *Turystyka wobec nowych zjawisk w gospodarce światowej*, red. E. Dziedzic, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa, s. 441–462.

CONDITIONS OF THE COOPERATION AND COMPETITION IN TOURISM IN SAXONY–LOWER SILESIAN BORDERLAND. SELECTED PROBLEMS

Summary: Tourism has a chance to be the most dynamically developed sector in Polish–German borderland. Tourism is potentially the competition field in the nearest future as well. Following these assumptions, in the paper the author analyzed the most important condition of coopetition (competition and cooperation) in the field of tourism in Saxony–Lower Silesian borderland, concerning political, social and economic aspects.

Keywords: Polish–German borderland, tourism development, coopetition.